

ISSN (Print): 2304–5809
ISSN (Online): 2313–2167

Науковий журнал
«МОЛОДИЙ ВЧЕНИЙ»

№ 3 (79) березень 2020 р.

Редакційна колегія журналу

Сільськогосподарські науки

Базалій В.В. – д-р с.-г. наук
Балашова Г.С. – д-р с.-г. наук
Клименко М.О. – д-р с.-г. наук
Коковіхін С.В. – д-р с.-г. наук
Лавриненко Ю.О. – д-р с.-г. наук
Писаренко П.В. – д-р с.-г. наук

Історичні науки

Змерзлий Б.В. – д-р іст. наук

Юридичні науки

Бернацька Н.І. – д-р. юрид. наук
Стратонов В.М. – д-р юрид. наук

Політичні науки

Наумкіна С.М. – д-р політ. наук
Яковлев Д.В. – д-р політ. наук

Педагогічні науки

Козяр М.М. – д-р пед. наук
Рідей Н.М. – д-р пед. наук
Федяєва В.Л. – д-р пед. наук
Шерман М.І. – д-р пед. наук
Шипота Г.Є. – канд. пед. наук

Психологічні науки

Шаванов С.В. – канд. псих. наук

Філологічні науки

Шепель Ю.О. – д-р філол. наук

Філософські науки

Лебедева Н.А. – д-р філос.
в галузі культурології

Технічні науки

Гриценко Д.С. – канд. техн. наук
Дідур В.А. – д-р техн. наук
Шайко-Шайковський О.Г. – д-р техн. наук

Економічні науки

Іртищева І.О. – д-р екон. наук
Козловський С.В. – д-р екон. наук
Шапошников К.С. – д-р екон. наук

Медичні науки

Нетюхайло Л.Г. – д-р мед. наук
Пекліна Г.П. – д-р мед. наук

Ветеринарні науки

Морозенко Д.В. – д-р вет. наук

Мистецтвознавство

Романенкова Ю.В. – д-р мистецт.

Соціологічні науки

Шапошникова І.В. – д-р соц. наук

Хімічні науки

Козьма А.А. – кандидат хімічних наук

Військові науки

Можаровський В.М. – доктор військових наук

Міжнародна наукова рада

Adam Wrobel – Doktor, Associate Professor (Poland)
Arkadiusz Adamczyk – Professor, Dr hab. in Humanities (Poland)
Giorgi Kvinikadze – PhD in Geography, Associate Professor (Georgia)
Inessa Sytnik – Professor, dr hab. in Economics (Poland)
Janusz Wielki – Professor, dr hab. in Economics, Engineer (Poland)
Javad Khamisabadi – Professor, PhD in Industrial management (Iran)
Michal Sojka – Doctor in Engineer (Poland)
Stanislaw Kunikowski – Associate Professor, Dr hab. (Poland)
Wioletta Wojciechowska – Doctor of Medical Sciences (Poland)
Вікторова Інна Анатоліївна – доктор медичних наук (Росія)
Глуценко Оlesia Анатоліївна – доктор філологічних наук (Росія)
Дмитрієв Олександр Миколайович – кандидат історичних наук (Росія)
Марусенко Ірина Михайлівна – доктор медичних наук (Росія)
Швецова Вікторія Михайлівна – кандидат філологічних наук (Росія)
Яригіна Ірина Зотовна – доктор економічних наук (Росія)

Журнал включено до міжнародних каталогів наукових видань і наукометричних баз:
Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського,
Google Scholar, CrossRef, Index Copernicus.

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації – серія КВ № 18987-7777Р від 05.06.2012 р.,
видане Державною реєстраційною службою України.

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

- Балюн О.О., Беліменко А.О.**
Зарубіжний досвід впровадження корпоративної соціальної відповідальності на підприємствах кондитерського ринку.....309
- Патряк О.Т.**
Роль документального забезпечення в процесі управління корпоративними правами телекомунікаційних підприємств.....315

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

- Зацепіна Н.О.**
Феноменологія релігійного туризму.....320
- Москальчук М.М.**
Ідея толерантності в філософії гуманізму і трансгуманізму.....326

МЕДИЧНІ НАУКИ

- Ivanenko Nataliia**
Challenges for Ukrainian medical education.....332

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

- Багрій В.В., Титла І.М.**
Взаємозв'язок соціального статусу і мотиваційної сфери особистості.....337

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

- Филиппова О.Н.**
Творчество А.Н. Северцова (1866-1936) – ученого и художника.....341

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

- Бешок Т.В.**
Аналіз інформаційних джерел, які сприяють формуванню медіаграмотності майбутніх учителів.....349
- Ващенко О.М., Романенко А.В., Макаренко Н.В.**
Організація впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній процес початкової школи: теоретичний вимір.....354
- Гелеш А.В.**
Методика підготовки експертів з акредитації освітніх програм в Україні: шляхи удосконалення.....360
- Гриценко А.П.**
Особливості побудови віртуального музею «Мультимедійна стрічка подій в історії української державності».....366
- Духаніна Н.М.**
Ефективність інформаційно-комунікативних процесів у сучасному медійному просторі.....370
- Кабаль М.В.**
M-learning як різновид дистанційного навчання.....375

- Ковальова О.С.**
Інноваційне середовище як педагогічна умова формування інноваційної компетентності майбутнього авіаційного фахівця.....379

- Костик Є.В.**
Гене́за виховання духовно-моральних цінностей особистості у світовій і зарубіжній педагогічній освіті.....383

- Кравченко Т.В., Огієнко В.П.**
Організація навчального процесу у дистанційному навчанні з використанням мобільних технологій в системі вищої освіти.....390

- Kudryavtseva Valentyna**
Institutional framework of upgrading maritime English instructors skills.....394

- Лугова В.М., Чумак Г.М.**
Напрями удосконалення іміджу викладача закладу вищої освіти.....399

- Manzhos Elvira**
Peculiarities of the communicative competence development of future agrarian specialists.....405

- Сакалюк О.П., Мисенко В.А.**
Розвиток дослідницьких умінь учнів 3-4 класів в альтернативних школах України.....408

- Сакалюк О.П., Стефунько А.І.**
Складові компоненти підготовки майбутніх учителів до реалізації інтегрованого навчання у початковій школі...412

- Сакалюк О.П., Шпіца Р.І.**
Формування ІКТ-компетентності майбутніх вчителів початкової школи за допомогою веб-квестів.....416

- Smolikevych Nadiia, Tsehelyk Halyna, Dunets Oksana**
Foreign students' common studying problems in universities in Ukraine.....419

- Стеців Я.В., Мельник В.В., Богомолюк О.А.**
Роль лідерства у формуванні та управлінні військовим підрозділом під час активної фази антитерористичної операції 2014 року.....424

- Shchurachova Daria**
Pedagogical conditions of individually-oriented foreign language training for students of a technical university.....429

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

- Братусь І.В., Михалевич В.В., Гунька А.М.**
Історико-культурний контекст написання роману Анатолія Рибаківа «Важкий пісок».....432

- Горда В.В.**
Навчання перекладу у соціокультурній площині.....436

- Корнієць К.А.**
Історія становлення та розвитку Турецького лінгвістичного товариства.....441

Mykulanyets Kateryna Slang and jargon: peculiarities and appropriateness of usage.....	444	Pushyk Nataliia Translation of legal documents: types, requirements, complexity of translation.....	453
Pavlushenko Olha, Mazai Lada The concept of the state in the mind of Ukrainians youth generation (based on associative experiment).....	448	Yamshinska Nataliia, Svyrydova Larysa Master students` work with authentic scientific materials as a key factor of advancement of scientific discourse.....	457

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-3-79-90>

УДК 82-31.09(470+571):316.3

Братусь І.В.¹, Михалевич В.В.², Гунька А.М.³
Київський університет імені Бориса Грінченка

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ НАПИСАННЯ РОМАНУ АНАТОЛІЯ РИБАКОВА «ВАЖКИЙ ПІСОК»

Анотація. У статті аналізується історико-культурний контекст написання роману Анатолія Рибаківа «Важкий пісок». Аналізується часова ретроспекція в романі. Розглядаються складнощі тодішнього літературного життя. Особлива увага надається цензурі в радянській літературі. Автор був змушений слідувати правилам опису Другої світової війни. Піднімається питання автентичності опису жертв Голокосту. Особливе місце займає занурення автора в середовище, збір свідчень очевидців, дотримання історичної правди. Зазначається, що увага до «єврейського питання» була викликана внутрішнім бажанням письменника дослідити долю свого народу. Важливо, що Анатолій Рибаків належав до радянських письменників «першої величини» і дуже уважно ставився до своєї творчості. В статті розрізняються поняття «простір» і «місце». В статті ми доходимо висновку, що роман «Важкий пісок» є поєднанням особистих спогадів і загальнолюдської пам'яті.

Ключові слова: Рибаків, Голокост, радянська література, Друга світова війна, ретроспекція.

Bratus Ivan, Mykhalevych Viktor, Gunka Anna
Borys Grinchenko Kyiv University

THE HISTORICAL AND CULTURAL CONTENT OF THE WRITING OF THE NOVEL ANATOLY RYBAKOV'S «HEAVY SAND»

Summary. The article analyzes the historical and cultural context of writing Anatoly Rybakov's novel «Heavy Sand». Temporal retrospection in the novel is analyzed. The complexities of literary life of that time are considered. Particular attention is paid to censorship in Soviet literature. The author was forced to follow the rules of description of the Second World War. Recently, a great deal of research has been devoted to the topic of time and historical memory. Various explorations of the influence of time and context on certain stages of creation and influence of Anatoly Rybakov's novel «Heavy Sand» are made. Children's memories make up a certain outline of the novel Heavy Sand – the writer has repeatedly pointed out that the novel takes place in the town of Snovsk, just as this city is a prototype of the city of Revsk in his other work, Cortik. The aspiration for the authenticity of the area was also preserved by the creators of the TV series Heavy Sand – in the beginning of the two thousand years (at that time it was called Shchors) a whole town was built on five hectares. A. Rybakov thoroughly studied the "spirit of the city", reconstructed events from the words of eyewitnesses and used his experience as a combatant. It was his deep immersion in the cultural and historical context that enabled him to accurately and insightfully portray the joyful, everyday and especially tragic pages of twentieth-century history. The question of the authenticity of the description of the victims of the Holocaust is raised. Particularly important is the immersion of the author in the environment, the gathering of eyewitness accounts, the observance of historical truth. It is noted that attention to the "Jewish question" was caused by the writer's inner desire to explore the fate of his people. It is important that Anatoly Rybakov belonged to Soviet writers of the "first magnitude" and was very attentive to his work. In fact, space is modeled according to the needs and capabilities of people at one time or another. "Work" with it is not imbued with sacralization and is mostly done for pragmatic reasons. The concepts of space and place are different in the article. In the article we come to the conclusion that the novel «Heavy Sand». Is a combination of personal memories and universal memory.

Keywords: Rybakov, Holocaust, Soviet literature, World War II, retrospection.

Постановка проблеми. В романі Анатолія Рибаківа «Важкий пісок» дуже важливою виявляється саме тема часу. Саме природа безперервності часу впливає на формування цілісного образу художнього твору, що лише вихоплює фрагменти реальності у вигляді художнього узагальнення. Для розуміння цього питання велике значення має історико-культурний контекст написання твору, що значно вплинув на змістове наповнення та сюжетну лінію. За умов цензури будь-який радянський автор повинен був дотримуватись «правил сис-

теми» задля успішної публікації твору. Ми намагатимемось дослідити деякі аспекти цього процесу на прикладі конкретного твору – роману «Важкий пісок».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом темі часу та історичної пам'яті присвячена значна кількість досліджень. Робляться різноманітні розвідки впливу часу і контексту на ті чи інші етапи створення та впливу роману Анатолія Рибаківа «Важкий пісок».

В публікації «Продовження «Завітного списку» Бориса Стругацького» згадується роман

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8747-2611>² ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4847-5833>³ ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4455-1640>

«Важкий пісок» серед рекомендованих книжок [5, с. 97]. Суттю цього «списку» було «підбиття підсумків» минулої епохи, самоаналізу, роздуми про ефект прочитаного на життя. В цьому списку книжки «витримали іспит часом», мінімум були прочитані Б. Стругацьким три рази. Примітно, що «Важкий пісок» стоїть у списку поруч з «Альтистом Даниловим» Володимира Орлова та «Старий» і «Будинок на набережній» Юрія Трифонова. Ці твори написані та надруковані в добу «застою» – середині 70-их – початку 80-их років ХХ століття.

Юрій Миколайович Безелянський в роботі «Небезпечна професія: письменник» [2] робить акценти на складнощі друку роману «Важкий пісок». До цих проблем відносить акцент на Голокості, оскільки радянська ідеологія здебільшого забороняла виокремлювати якусь націю. Саме в «Важкому піску», вважає дослідник, вперше в радянській літературі була «піднята єврейська тема». Дослідник чітко розводить обставини життя Анатолія Рибаківа та етапи його творчості. Саме чудернацьке поєднання трагікомічних рис радянської епохи відбилося в життєвому та творчому поступі письменника – він мав і досвід сталінських таборів, і досвід «сталінської премії», і романтично окрилені (в гайдарівському дусі) твори, і вражаючі викривальні романи...

Вікторія Шохіна назвала Анатолія Рибаківа «людиною норми». В ці слова вона вклала ідею «нормальності» в якості гідності в непрості часи. «Протягом більше 50 років він був, напевно, єдиним справжнім російським автором бестселерів. Не дарма чутливі до успіху американці помістили його портрет на обкладинці журналу Time (з російських письменників до Рибаківа таку честь мав лише Солженіцин)» [9].

Дослідження минулого має велике значення в усіх сферах людської діяльності, про це наголошується і в наших попередніх публікаціях [4].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У статті ми намагаємося довести, що ретроспекція в романі «Важкий пісок» відіграє значне місце і сприяє більш широкій подачі матеріалу, дозволяє глибше проаналізувати чимало культурно-історичних явищ.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є історико-культурний контекст створення роману Анатолія Рибаківа «Важкий пісок».

Виклад основного матеріалу. Творчість Анатолія Рибаківа сьогодні значно переосмислюється з позицій «вимог часу». Він народився 14 січня 1911 року в Держанівці Чернігівської губернії в єврейській родині. Його справжнє прізвище було Аронов. Саме дитячі спогади становлять певну канву роману «Важкий пісок» – письменник неодноразово вказував, що дія роману відбувається в місті Сновськ, так саме як це місто є прототипом міста Ревськ в його іншому творі «Кортік». Прагнення до автентичності місцевості зберегли й творці серіалу «Важкий пісок» – на початку двохтисячних років в цьому місті (тоді воно ще носило назву Щорс) було збудоване ціле бутафорське містечко на території п'яти гектарів. Це містечко мало чотири вулиці і двадцять «подвір'їв» [8]. Творці серіалу так зображують процес: «Ми будемо знімати в основному бору, де відбувалися розстріли. У цьому – істо-

рична цінність, достовірність, які дуже потрібні сучасному глядачеві. Для сценарію використані щоденники і листи Анатолія Рибаківа. Так що фільм, з одного боку, – історія героїв роману, з іншого – історія життя письменника» [8].

Вказують творці серіалу по роману й на найбільш проблемні аспекти: «Складність полягає в тому, що ми знімаємо фільм про час, який багато хто добре пам'ятає. Тому намагаємося бути максимально точними в деталях» [8].

Анатолій Рибаків неодноразово згадував історію створення роману «Важкий пісок»: «Перед війною в Рязані мій товариш Роберт Купчик (я згадував про нього: ми одружилися на подружках) розповів мені історію своїх батьків. У минулому столітті його дідусь виїхав з Сімферополя до Швейцарії, закінчив там університет, став процвітаючим лікарем в Цюріху, одружився, старші його сини теж стали лікарями, а коли молодшому прийшов час вступати до університету, батько вирішив звозити його в Росію, показати синові батьківщину предків. Було це в 1909 році» [6, с. 39].

Саме в Сімферополі підданий Швейцарії закохався в молоду єврейку та після одруження вони виїхали разом в Цюріх. Та молодій дружині не сподобалося на чужині – вона повернулася на батьківщину з чоловіком. «У тридцятих роках його, «підозрілого іноземця», природно, посадили. Ця історія мене вразила. ...І заради любові людина залишила батьківщину, багатих батьків, кар'єру» [6, с. 39]. Під час війни основна маса цієї єврейської родини була знищена.

Ця реальна історія настільки вразила письменника, що він прийняв рішення надати їй літературної форми. Він втілює цю історію в свій роман «Важкий пісок» – своєрідну «єврейську сагу». Безумовно, що в СРСР роман вийшов дещо далеким від попереднього задуму.

Спробуємо осмислити деякі фактори видозмін попередніх задумів. До найбільш широко освітлювальних факторів відноситься національний компонент. В 1978 році радянська література (як і вся радянська культура) мала створювати неподільний образ «радянського народу», а етнічні відмінності слугували лише робочим матеріалом інтернаціонального конструктора. Фактично вказувати на національну належність того чи іншого «героя» можна було лише з метою подальшого «вкидання» цього елемента в «загальний інтернаціональний котел». Від цього страждали національно свідомі діячі – їх примушували позбавляти свою творчість національного спрямування на догоду спільній концепції. За дотриманням цих «правил» в кінці сімдесятих років ХХ століття в СРСР пильно слідкували.

Саме «Важкий пісок» був певним викликом системі – «...державний антисемітизм у брежнєвські часи зберігся, прийнявши личину боротьби з сіонізмом. Євреї розглядалися як потенційні емігранти, готові переселитися до Ізраїлю» [6, с. 40]. Анатолій Рибаків розумів, що темою роману стає потенційно невігідна з ідеологічного ракурсу тема «потенційних зрадників» радянської системи. В країні вже діяли «єврейські квоти» – навіть було вчити євреїв у ВНЗ? Держава не хотіла витратити на це гроші – «завтра» вони з знаннями могли поїхати на «історичну батьківщину». Хоча для виїзду потрібна буза не тільки

Список літератури:

1. Ассман Алейда. Длинная тень прошлого: мемориальная культура и историческая политика. Москва : Новое литературное обозрение, 2014. 328 с.
2. Безелянский Юрий Николаевич. Опасная профессия: писатель. Москва : Человек, 2013. 639 с.
3. Братусь І. Плин вічності кризь слово Кобзаря. Київ, 2002. 170 с.
4. Братусь І., Коба А. Новий погляд на наше педагогічне минуле. *Українське слово*. 1997. 6 лютого.
5. Пряхин М.Н. Продолжение «Заветного списка»: Борис Стругацкий. *Вестник Российского университета дружбы народов. Серия : Литературоведение, журналистика*. 2001. № 5. С. 94–98.
6. Рыбаков Анатолий. Роман-воспоминание. *Журнал «Огонёк»*. № 31 от 10.08.1997. С. 38–43.
7. Стоун И. Биографическая повесть. *Прометей. Историко-биографический альманах «ЖЗЛ»*. 1966. Т. 1. С. 335–345.
8. Фильм-завещание Валентина Кузнецова. URL: http://www.jewukr.org/observer/jo10_29/p1001_r.html
9. Шохина Виктория. Анатолий Рыбаков: человек нормы. URL: <https://www.mgarsky-monastery.org/kolokol.php?id=1981>

References:

1. Assman Aleyda. Dlinnaya ten' proshlogo: memorial'naya kul'tura i istoricheskaya politika. Moskva: Novoye literaturnoye obozreniye, 2014. 328 s.
2. Bezelyanskiy Yuriy Nikolayevich. Opasnaya professiya: pisatel'. Moskva: Chelovek, 2013. 639 s.
3. Bratus', I. Plin vichnosti kriz' slovo Kobzarya. Kyiv, 2002. 170 s.
4. Bratus', I., & Koba, A. Noviy poglyad na nashe pedagogichne minule. *Ukrains'ke slovo*. 1997. 6 lyutogo.
5. Pryakhin, M.N. Prodlzheniye «Zavetnogo spiska»: Boris Strugatskiy. *Vestnik Rossiyskogo universiteta druzhby narodov. Seriya: Literaturovedeniye, zhurnalistika*. 2001. № 5. S. 94–98.
6. Rybakov Anatoliy. Roman-vozpominaniye. *Zhurnal «Ogonok»*. № 31 ot 10.08.1997. S. 38–43.
7. Stoun, I. Biograficheskaya povest'. *Prometey. Istoriko-biograficheskiy al'manakh «ZHZZL»*. 1966. T. 1. S. 335–345.
8. Fil'm-zaveshchaniye Valentina Kuznetsova. URL: http://www.jewukr.org/observer/jo10_29/p1001_r.html
9. Shokhina Viktoriya. Anatoliy Rybakov: chelovek normy. URL: <https://www.mgarsky-monastery.org/kolokol.php?id=1981>

Науковий журнал
«Молодий вчений»

№ 3 (79) березень 2020 р.

Щомісячне видання

Коректор: В. Бабич
Дизайн: А. Юдашкіна
Комп'ютерна верстка: В. Удовиченко

Контактна інформація редакції журналу.
Поштова адреса: 73021 Україна, м. Херсон,
а/с 20, Редакція журналу «Молодий вчений»

Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
Сайт: www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 31.03.2020 р.
Формат 60x84/8.
Папір офсетний. Цифровий друк.
Ум.-друк. арк. 36,50. Тираж 100 прим.
Зам. 0320-87.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.